

Pauliina Jääskä

”EI OO YHTÄÄN KAVERIA JA ON IHAN YKSIN”

Esiopetusikäisten lasten näkemykset ja kokemukset
yksinäisyydestä

TIIVISTELMÄ

Pauliina Jääskä: "EI OO YHTÄÄN KAVERIA JA ON IHAN YKSIN": Esiopetusikäisten lasten näkemykset ja kokemukset yksinäisyydestä.

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta

Varhaiskasvatus

Maaliskuu 2024

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yksinäisyyttä esiopetusikäisten lasten näkökulmasta. Suurin osa suomalaisista lapsista osallistuu perusopetusta edeltävänä vuotena vuoden kestävään esiopetukseen. Esiopetusryhmä on oppimisympäristönä ainutlaatuinen, koska monelle lapselle se on ensimmäinen kokonaan ikätovereista koostuva vertaisryhmä. Vertaisryhmässä tapahtuva positiivisten ihmissuhteiden muodostaminen on lapsen terveen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta tärkeä kehitystehtävä. Vertaisryhmässä ulkopuolelle jääminen voi aiheuttaa lapsessa yksinäisyyden tunteen. Koettu yksinäisyys voi pitkittyessään johtaa toivottomuuden tunteisiin ja masennukseen.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia näkemyksiä esiopetusikäisillä lapsilla oli yksinäisyydestä. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisissa tilanteissa esiopetusikäiset lapset kokevat yksinäisyyttä esiopetuspäivän aikana ja millaisia tunteita yksinäisyys esiopetusikäisissä lapsissa herättää. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin loppuvuodesta 2023 haastattelemalla esiopetusikäisiä lapsia yhden länsisuomalaisen päiväkodin yhteydessä toimivassa esiopetusryhmässä. Tutkimusaineisto koostuu seitsemän esiopetusikäisen lapsen haastatteluista, jotka toteutettiin puolistrukturoituina yksilohaastatteluina lasten esiopetuspäivän aikana.

Teoreettisina lähtökohtina tarkasteltiin ensin esiopetusikäisten toimintaympäristöä eli esiopetusta. Sen jälkeen avattiin yksinäisyyden käsitettä yleisesti sekä tuotiin esille aiempaa tutkimustietoa esiopetusikäisenä koetusta yksinäisyydestä. Lopuksi tuotiin esille tutkimustietoa tunteista ja tunnetietouden oppimisen tärkeyttä esiopetuksessa. Tutkimusaineiston analyysi toteutettiin fenomenografisen lähestymistavan avulla. Fenomenografisessa tutkimuksessa tarkasteltavana ovat ihmisten erilaiset käsitykset tutkittavana olevasta ilmiöstä eli tässä tutkimuksessa yksinäisyydestä.

Keskeiset tutkimustulokset vahvistavat aikaisempia tutkimustuloksia siitä, että esiopetusikäiset lapset tietävät, mitä yksinäisyys on. Esiopetusikäisten lasten kokemuksissa yksinäisyys nähtiin epämiellyttävänä tuntemuksena siitä, että ei ole kaveria, jonka kanssa voisi leikkiä. Tutkimustulosten mukaan esiopetusikäiset lapset kokivat yksinäisyyttä erityisesti tilanteissa, joissa oli mahdollisuus omaehtoiseen leikkiin vertaisryhmän jäsenten kanssa. Lasten näkemyksissä korostui yksinäisyyden kokeminen leikistä ulkopuolelle joutuessa. Tutkimustulosten mukaan yksinäisyys aiheuttaa lapsissa epämiellyttäviä tunteita, kuten surua, pettymystä ja ikävystymistä. Tutkimustulokset vahvistivat, että yksinäisyyttä kokevat myös ne lapset, joilla on esiopetusryhmässä ystäviä.

Vertaissuhdetaitojen kehittämiseen panostamalla esiopetuksessa on mahdollista ehkäistä vertaissuhdeongelmien, kuten yksinäisyyden pitkittymistä. Tulevaisuudessa aiheesta voisi tehdä lisätutkimusta tutkimalla esiopetusikäisten yksinäisyyttä laajemman tutkimusaineiston avulla. Tulevaisuudessa voisi myös tutkia, miten yksinäisyyden kokemukset eroavat koulujen ja päiväkotien yhteydessä toimivien esiopetusryhmien lapsilla. Tulevaisuuden tutkimuksissa voisi verrata esiopetuksen henkilöstön näkemyksiä yksinäisistä lapsista, yksinäisten lasten kokemuksiin yksinäisyydestä.

Avainsanat: esiopetus, esiopetusikäiset, yksinäisyys, tunteet, fenomenografia

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET	6
2.1	Esiopetus	6
2.2	Yksinäisyys	7
2.3	Esiopetusikäisten yksinäisyys.....	8
2.4	Tunteet	11
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
3.1	Tutkimustehtävä.....	14
3.2	Tutkimusmenetelmä.....	14
3.3	Aineiston hankinta.....	16
3.4	Aineiston analysointi	17
4	TUTKIMUSTULOKSET	19
4.1	Esiopetusikäisten lasten käsitykset yksinäisyydestä	19
4.2	Yksinäisyys esiopetuspäivän aikana.....	20
4.3	Yksinäisyyteen liittyvät tunteet.....	23
5	POHDINTA	26
5.1	Tutkimustulosten pohdinta	26
5.2	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	28
5.3	Tutkimuksen eettisyys.....	29
5.4	Tutkielman merkitys esiopetuksen opettajan työn kannalta ja mahdolliset jatkotutkimusehdotukset	31
	LÄHTEET	33
	LIITTEET	39

TAULUKOT

TAULUKKO 1.	ESIOPETUSIKÄISTEN LASTEN KÄSITYKSET YKSINÄISYYDESTÄ	20
TAULUKKO 2.	TILANTEET, JOISSA LAPSET KOKEVAT YKSINÄISYYTTÄ ESIOPETUSPÄIVÄN AIKANA.	22
TAULUKKO 3.	YKSINÄISYYTEEN LIITTYVÄT TUNTEET ESIOPETUSIKÄISTEN LASTEN KUVAAMINA	23

KUVIOT

KUVIO 1.	LASTEN KOKEMUKSET YKSINÄISYYDESTÄ ESIOPETUSPÄIVÄN AIKANA	21
-----------------	---	-----------

1 JOHDANTO

Suomessa noin joka viides lapsi ja nuori kokee jossakin vaiheessa elämässään yksinäisyyttä ja noin puolella yksinäisyys jatkuu yli yhden lukuvuoden (Junttila, 2016). Lapsuudessa koettu yksinäisyys on tuskainen tunnekokemus, mikä heikentää elämänlaatua ja saattaa vaikuttaa yksilön hyvinvointiin negatiivisesti myös myöhemmissä elämänvaiheissa (Margalit, 2010). Tässä tutkimuksessa käsitellään esiopetusikäisten lasten näkemyksiä ja kokemuksia yksinäisyydestä esiopetuksen sosiaalisessa ympäristössä.

Aiemmin uskottiin, että lapset eivät koe yksinäisyyttä, mutta nykytutkimusten mukaan jo 5-vuotiaat lapset ymmärtävät, mitä yksinäisyys tarkoittaa (Nivala, 2021). Esiopetus on velvoittavaa ja siihen osallistuu vuosittain lähes koko 6-vuotiaiden ikäluokka, noin 99% esiopetusikäisistä lapsista (Holappa, Costiander, Haanpää, Kola-Torvinen & Packalen, 2019). Esiopetusryhmä on monelle lapselle ensimmäinen kodin ulkopuolinen vertaisryhmä, joka koostuu pelkästään omasta ikäluokasta. Esiopetusryhmä on tutkimuskohteena mielenkiintoinen, koska se toimii siirtymänä varhaiskasvatuksesta alakouluun. Esiopetusryhmän jäsenet ovat mahdollisesti saman ryhmän jäseniä vain yhden vuoden ajan, koska esiopetusryhmä saattaa jakaantua peruskoulun ensimmäisille luokille siirryttäessä. Esiopetusvuoden aikana esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus kokea yhteenkuuluvuutta vertaisryhmään, mutta yhteenkuuluvuuden kääntöpuolena voi olla vertaisryhmästä ulkopuolelle joutuminen ja yksinäisyyden kokemukset. Kiinnostukseni alle kouluikäisten vertaissuhdeongelmiin ja niiden tukemiseen heräsi muutama vuosi sitten tehdessäni ammattikorkeakoulussa aiempiin varhaiskasvatukseen suuntautuneisiin opintoihini liittyvää opinnäytetyötä.

Siirtymässä päiväkodista kouluun, lapsi hyötyy laajasta ystäväpiiristä. Yksinäisyyden kokemukset päiväkodin ja koulun siirtymävaiheessa saattavat

johtaa vertaissuhdeongelmiin myös koulun aloitusvaiheessa (Mustajärvi, 2012). Vertaisryhmän ulkopuolelle jääminen saattaa aiheuttaa kierteen, jossa lapsen on vaikea päästä sisälle uusiin vertaisryhmiin ja tunne ulkopuolisuudesta pitkittyy (Nivala, 2019). Esiopetuksen toimintaympäristö mahdollistaa leikin kautta tapahtuvan vertaissuhdetaitojen harjoittelun. Esiopetuksessa tapahtuvan suunnitelmallisen vertaissuhdetaitoja tukevan toiminnan kautta on mahdollista tukea lasten kuuluvuudentunnetta ja ehkäistä yksinäisyyden kokemusten pitkittymistä.

Suomalaisessa esiopetuksessa on ollut käynnissä syksystä 2021 asti kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu, jonka yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut selvittää, miten esiopetuksen laajentaminen kaksivuotiseksi vaikuttaa lasten sosiaalisiin taitoihin (Opetus – ja kulttuuriministeriö, 2023). Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun vaikuttavuudesta saadaan tietoa vuonna 2025. Suomalainen esiopetus on murroksessa ja tulevaisuudessa kaikilla esiopetuksen opettajilla saattaa olla yhden toimintavuoden sijasta kaksi vuotta aikaa tukea esiopetusryhmän lasten vertaissuhdetaitoja.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää esiopetusikäisten lasten näkemyksiä siitä, mitä yksinäisyys on. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisissa tilanteissa esiopetusikäiset lapset kokevat esiopetuspäivän aikana yksinäisyyttä ja millaisia tunteita yksin jääminen esiopetusikäisissä lapsissa herättää. Tutkimuksen aineisto hankittiin haastattelemalla erään länsisuomalaisen päiväkodin yhteydessä toimivan esiopetusryhmän lapsia marraskuussa 2023.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen teoreettista viitekehystä ja tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä. Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys pitää sisällään esiopetuksen, yksinäisyyden ja tunteet. Tässä luvussa syvennytään tarkastelemaan, millaista aiempaa tutkimustietoa on esiopetusikäisten lasten kokemasta yksinäisyydestä ja miten aiemmissa tutkimuksissa on kuvattu lasten kokemia tunteita.

2.1 *Esiopetus*

Suomessa oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta. Perusopetuslaki velvoittaa, että lapsen on osallistuttava oppivelvollisuutta edeltävänä vuotena esiopetukseen tai muuhun vuoden kestävään toimintaan, jossa on mahdollista suorittaa esiopetuksen tavoitteet (Perusopetuslaki, 628/1998). Opetussuunnitelmissa esiopetus määritellään suunnitelmalliseksi kasvatukseksi ja opetukseksi ja se kytketään osaksi koulutusjärjestelmää. (Chydenius, Onnismaa, Kinon, Lahdenperä-Laine, Kuusisto & Kangas, 2023).

Chydeniuksen ja kumppanien (2023) mukaan esiopetus on nähty kaikkien lasten oikeutena ja perusopetukseen verrattavaan sivistyspalveluna jo ennen vuonna 2013 tapahtunutta muutosta, jossa koko varhaiskasvatus siirtyi osaksi kasvatus – ja koulutusjärjestelmää. Rantavuoren (2019) mukaan suomalainen esiopetusvuosi on saanut kansainvälistä arvostusta ja esiopetuksen merkitys varhaiskasvatuksen ja koulun välisenä siirtymävaiheena on koettu tärkeäksi.

Uudistus esiopetuksen velvoittavuudesta astui voimaan vuonna 2015 ja sen tavoitteena oli parantaa lasten oppimisedellytyksiä sekä lisätä koulutuksellista tasa-arvoa saamalla esiopetuksen piiriin ne esiopetusikäiset lapset, jotka eivät olleet osallistuneet maksuttomaan esiopetukseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2015). Opetus – ja kulttuuriministeriön (2013) selvityksessä esiopetuksen

velvoittavuudesta vertaisryhmän merkitys lapsen oppimiselle nousi haastatteluissa yhtä tärkeään asemaan kuin akateemisten taitojen oppiminen. Vertaisryhmässä toimiessaan lapselle mahdollistuu leikki ja osallistuminen lasten omaan kulttuuriin.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla sekä oppia uutta. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuolisiin vuorovaikutustilanteisiin ja sosiaalisten taitojen vahvistamiseen.

Syksyllä 2021 käynnistyi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu, jonka yhtenä pyrkimyksenä on saada tietoa kaksivuotisen esiopetuksen vaikutuksista lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiin, sosiaalisiin taitoihin ja terveen itsetunnon muodostumiseen. (Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta, 1046/2020). Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun myötä esiopetuksen piirissä on aiempaa nuorempia lapsia, joiden tarpeisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota (Opetushallitus, 2021). Kokeilun ansiosta nuorimmat esiopetusikäiset ovat olleet 4-vuotiaita. Tutkimuksessani esiopetusikäisellä lapsella tarkoitan oppivelvollisuusikää edeltävää ikäluokkaa, joka esiopetusvuoden syksyllä koostuu 5–6-vuotiaista lapsista.

2.2 Yksinäisyys

Yksinäisyys määritellään moniulotteisena ilmiönä, jonka taustalla on yksilön tarve yhteenkuuluvuudelle ja sosiaaliselle hyväksynnälle. Yksinäisyys eroaa vapaaehtoisesta yksin olemisesta siten, että yksinäisyys tuntuu aina epämiellyttävälle ja ahdistavalle. (Kurtelius & Kumpulainen, 2022.) Yksinäisyyden ilmiö nähdään vakavana sosiaalisena ongelmana ja yksinäisyyden tutkimusta tehdään monitieteisellä tutkimuskentällä (Tirkkonen, 2019).

Margalit (2010) määrittelee yksinäisyyden tunteena siitä, että on yksin irrallaan positiivisista ihmisistä, paikoista ja asioista. Qualter ja kumppanit (2010) esittävät, että yksinäisyyden tunteeseen voivat johtaa havainnot määrällisistä tai laadullisista puitteista sosiaalisissa suhteissa. Tirkkosen (2019) mukaan merkityksellisten ihmissuhteiden puuttuminen ei kuitenkaan välttämättä johda yksinäisyyteen, sillä on mahdollista, että henkilö kokee mielekästä yhteyttä

esimerkiksi luontoon tai taiteeseen siten, ettei hän kärsi ihmissuhteiden puuttumisesta.

Kaikki ihmiset tuntevat yksinäisyyttä jossakin vaiheessa elämäänsä ja suurimmalle osalle ihmisistä voimakkaat yksinäisyyden tunteen kokemukset ovat vain lyhytaikaisia (Margalit 2010). Tiilikaisen (2019) mukaan suomalaisista noin viidennes kokee yksinäisyyttä ajoittain ja alle kymmenesosalle yksinäisyys on osa arkipäivää. Aiemmin tutkijat uskoivat, etteivät lapset tunne yksinäisyyden tunteita. Tutkimustulokset ovat kuitenkin vahvistaneet, että ihmiset voivat tuntea yksinäisyyttä kaikissa elämänvaiheissa varhaislapsuudesta vanhuuteen. (Margalit, 2010.) Juntilan (2016) mukaan jo alle kolmevuotiaat lapset voivat tuntea yksinäisyyttä.

Yksinäisyyden kokemukset ovat yksilöllisiä. Yksi lapsi voi nauttia yksin olemisesta mielenkiintoisen kirjan kanssa, kun taas toinen lapsi kaipaa yksin ollessa ystäviään. Lapset, joilla on paljon ystäviä, voivat myös tuntea yksinäisyyttä. (Margalit, 2010.) Tirkkosen (2019) mukaan yksilö voi kokea olevansa täysin yksin muiden ihmisten ympäröimänä, ja yksinäisyyttä koetaan myös erilaisissa ihmissuhteissa ja erilaisissa instituutioissa, kuten koulussa.

Yksinäisyys on usein yhteydessä muihin vertaissuhdeongelmien, kuten kiusaamiseen tai ryhmässä tapahtuvaan vetäytymiseen ja ulkopuolelle joutumiseen (Laine, Neitola, Auremaa & Laakkonen, 2010). Sosiaalisella eristäytymisellä tarkoitetaan prosessia, jossa yksilö jättäytyy ulkopuolelle mahdollisuuksista toimia vuorovaikutuksessa vertaisryhmänsä kanssa (Coplan, Ooi & Nocita, 2015).

2.3 Esiopetusikäisten yksinäisyys

Yksinäisyys ei ole yksiselitteisesti kuvattavissa oleva asia ja usein yksinäisyys määritellään sosiaalisesta ympäristöstä ulkopuolelle jäämisenä (Mustajärvi, 2012). Tämän tutkimuksen kohderyhmänä ovat esiopetusikäiset lapset ja heidän sosiaalisena ympäristönsä on esiopetusryhmä, joka on myös monelle esiopetusikäiselle lapselle ensimmäinen pelkästään ikätovereista koostuva vertaisryhmä.

Noin 4–5-vuoden iässä lapset alkavat viettävät aikaa yhä monimuotoisemmissa vertaissuhteissa, joten vertaisryhmän vaikutus lapsen

kehitykselle on yhä tärkeämpää (Laaksonen, 2014). Siirtymässä päiväkodista kouluun ystävyys-suhteiden merkitys ja sosiaalisen verkoston laajuus korostuu. Yksinäisyyden kokemukset päiväkodin lopettamisvaiheessa ovat usein yhteydessä haasteisiin vertaissuhteissa koulun ensimmäisillä luokilla. (Mustajärvi, 2012). Zava ja kumppanit (2020) myös korostavat varhaisissa oppimisympäristöissä tapahtuvaa positiivisten ihmissuhteiden muodostamista vertaisryhmän jäsenten ja opettajien kanssa lapsen terveen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta tärkeänä kehitystehtävänä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä (s.6). Opettajien tulee tarttua toimeen yksinäisyyden vähentämiseksi, jos lapsi kokee itsensä ulkopuoliseksi vertaisryhmässä. Yhteenkuuluvuuden tunne mahdollistuu yhteisten leikkien kautta ja jokaiselle lapselle tulee tarjota mahdollisuuksia harjoitella yhdessä muiden kanssa toimimista. (Laaksonen, 2014).

Kaikki lapset kohtaavat yksinäisyyden tunteita jossakin vaiheessa kehitystään (Mustajärvi, 2012). Lasten kokemat yksinäisyyden aiheuttamat tunteet eroavat jonkin verran aikuisten tuntemuksista, mutta myös lapsilla yksinäisyys aiheuttaa ahdistusta, ikävystymistä, vieraantumisen tunnetta sekä heikentynyttä itsearvostusta (Nivala, 2021). Kurteliuksen ja Kumpulaisen (2022) mukaan lasten ja nuorten kokema yksinäisyys liittyy usein heikkoihin vuorovaikutustaitoihin ja ongelmiin vertaissuhteissa. Neitolan (2011) mukaan varhaislapsuudessa koettu yksinäisyys on yhteydessä heikkoon sosiaalisen kompetenssin. Repo (2015) myös tuo esille, että heikko sosiaalinen kompetenssi, haasteet akateemisten taitojen oppimisessa, häiriökäyttäytyminen sekä kielelliset vaikeudet saattavat johtaa vertaisryhmässä ulkopuolelle joutumiseen.

Syrjään vetäytyneisyys voi ilmetä omasta halusta tapahtuvana yksinolona, mutta se voi johtua myös ryhmän torjunnan seurauksena eristetyksi tulemisesta (Neitola, 2011). Eksklusiolla tarkoitetaan jonkin pois sulkemista tai pois jättäytymistä. Eksklusio ilmenee varhaiskasvatuksessa esimerkiksi kiusaamisena tai leikeistä pois jättämisenä. (Murto-Heiniö, 2020.) Eksklusiota tapahtuu jo 3–6-vuotiaiden lasten ryhmissä ja se on yleisin kiusaamisen muoto alle kouluikäisillä lapsilla (Repo, 2015). Lapsen jäädessä leikin ulkopuolelle hän joutuu vertaistensa torjumaksi ja torjutuksi tuleminen aiheuttaa lapsessa

kielteisen tunnereaktion (Kangaspunta, 2014). Ekskluusio voi johtaa yksinäisyyden ja syrjäytymisen ongelmien lisäksi erilaisiin terveysongelmiin (Murto-Heiniö, 2020).

Zava ja kumppanit (2020) esittävät kolme erilaista syrjään vetäytymisen muotoa alle kouluikäisillä lapsilla; ujous (shyness), epäsosiaalisuus (unsociability) ja sosiaalisten tilanteiden välttäminen (social avoidance).

Ujous (shyness) näyttäytyy sosiaalisena eristäytymisenä, jonka taustalla on yksilön kokemana epämukavuus uusia sosiaalisia tilanteita ja sosiaalisissa tilanteissa tapahtuvaa arviointia kohtaan (Coplan, Ooi & Nocita, 2015). Epäsosiaalisuus (unsociable) määritellään mieltymyksenä yksin olemiseen (Zava, Watanabe, Sette, Baumgartner, Laghi & Coplan, 2020). Epäsosiaaliset lapset ovat tyytyväisiä leikkiessään yksin, eivätkä he pelkää tai kaipaavat vertaisvuorovaikutusta. Vaikka he eivät useinkaan halua aloittaa sosiaalista kanssakäymistä, he kykenevät osallistumaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen pyydettyinä ja tarttuvat heitä kiinnostaviin sosiaalisiin tilaisuuksiin (Coplan, Ooi & Nocita, 2015.) Sosiaalisia tilanteita välttävät (social avoidance) lapset hakeutuvat olemaan yksin ja aktiivisesti välttävät sosiaalista vuorovaikutusta muiden lasten kanssa (Zava, Watanabe, Sette, Baumgartner, Laghi & Coplan, 2020). Syrjään vetäytyminen on myöhemmässä kouluiässä yhteydessä myös muihin vertaissuhdeongelmiin, kuten kiusatuksi joutumiseen (Neitola, 2011).

Esiopetuksessa ja koulussa akateeminen oppiminen tapahtuu sosiaalisessa ympäristössä, joten ongelmat vertaissuhteissa voivat myös heikentää lasten akateemisten taitojen kehittymistä ja lapset voivat tulla yhä haavoittuvaisemmiksi myöhemmille ongelmille (Laine, Neitola, Auremaa & Laakkonen, 2010). Tutkimuksissa on huomattu, että erityisesti lapsilla, joilla on esikouluiässä paljon vertaissuhdeongelmia, on taipumus pysyville kielteisille malleille tehtävämotivaatiossa ja lisääntynyt riski lukemisen vaikeuksiin alkuopetuksessa. (Laine, Neitola, Auremaa & Laakkonen, 2010.)

Lapset, joilla on erityistuen tarpeita, tuntevat usein yksinäisyyttä vertaisryhmässään (Hellmich & Loeper, 2019). Useissa tutkimuksissa on todettu, että tarkkaavaisuuden haasteita omaavilla lapsilla on suurentunut riski kokea yksinäisyyttä, koska he joutuvat useammin vertaisryhmän syrjimäksi ja heillä on enemmän ongelmia sosiaalisissa suhteissa kuin muilla lapsilla. (Laslo-Roth, George-Levi & Rosenstreich, 2021). Schiltzin ja kumppanien (2023) tekemässä

pitkittäistutkimuksessa todettiin, että autismikirjolla olevien yksilöiden kokemukset yksinäisyydestä vaihtelevat ja monella yksinäisyyden kokemukset lisääntyivät lapsuudesta aikuisuuteen.

Yksinäisyys voi johtaa toivottomuuden tunteisiin ja masennukseen, joten on tärkeää tehdä ennaltaehkäiseviä toimia yksinäisyyden ehkäisemiseksi jo varhaislapsuuden aikana (Margalit, 2010). Qualterin ja kumppaneiden (2010) pitkittäistutkimuksessa huomattiin selviä yhteyksiä varhaislapsuudessa koetun yksinäisyydessä ja aikuisuudessa koetun masentuneisuuden välillä. Xerxa ja kumppanit (2023) myös esittävät, että lapsuudessa koetulla yksinäisyydellä voi olla pitkäaikaiset vaikutukset yksilön mielenterveyteen ja lapsuudessa koettu yksinäisyys on yhteydessä ahdistuneisuuteen ja masentuneisuuteen nuorilla aikuisilla. Laaksosen (2014) mukaan kehittämällä vertaissuhdetaitoja varhaisessa vaiheessa lapsuutta, on mahdollista ehkäistä syrjäytymiskierrettä. Mustajärvi (2012) myös esittää, että syrjäytymisen ehkäisemiseksi on tärkeää panostaa lasten sosiaalisten taitojen kehittämiseen.

2.4 Tunteet

Ihmisen perustunteiksi luokitellaan viha, pelko, ilo, suru ja hämmästyminen (Nummenmaa, 2016). Nummenmaan ja Saarimäen (2021) mukaan jo pienet lapset kykenevät tunnistamaan ja ilmaisemaan perustunteita. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätämään erilaisia tunteita.

Pienet lapset osoittavat ilon, pelon tai epämieluisuuden tunteet välittömästi kokonaisvaltaisen liikehännän ja ääntelyn avulla (Sajaniemi & Krause, 2012). Yksilön psyykinen sekä somaattinen terveys on vaarassa heikentyä, jos yksilö kokee toistuvasti kielteisiä tunteita. Myönteisten tunteiden kokeminen usein on yhteydessä parempaan terveyteen ja laadukkaisiin sosiaalisiin suhteisiin. (Nummenmaa & Saarimäki, 2021.) Repo (2015) tuo esille tutkimuksessaan, että alle kouluikäiset lapset nimesivät leikistä ulkopuolelle joutumisen ja yksin olemisen asioiksi, jotka aiheuttivat heille pahaa mieltä ja surua varhaiskasvatuksessa.

Ilon tunne voi toimia suhteita vahvistavana tekijänä, mutta lapset voivat käyttää ilon tunnetta ulos sulkemisen apuvälineenä tilanteissa, joissa ulkopuolelle

suljettu lapsi ei ymmärrä jaetun ilon lähdettä (Karjalainen, 2020). Kasvatustieteellisessä tutkimuksessa John Dewey toi jo sata vuotta sitten esille luokkahuoneiden sosiaalisen ja emotionaalisen luonteen tärkeyden sekä vuorovaikutuksen merkityksen oppimiselle (Blasco-Magraner, Bernabe-Valero, Marín-Liévana & Moret-Tatay, 2021). Tahkolan ja kumppanien (2022) mukaan tunteiden ilmaisuun lapsia kannustava ilmapiiri mahdollistaa tunteiden rakentumisen ruumiillisesti ja moninaisesti lasten välisissä vertaissuhteissa, toisin kuin ympäristössä, jossa tunteiden ilmaisua rajataan tai arvotetaan.

Tunneäly on neurologinen valmius vastaanottaa, ymmärtää ja käsitellä tunteita, sekä kehittää tunteiden käsittelyyn liittyviä taitoja. Tunneälyn avulla yksilö voi edesauttaa omaa ja muiden hyvinvointia säätelämällä tunnereaktioitaan. (Köngäs, 2018.) Jotta yksilö voi ymmärtää toisten ihmisten käytöstä ja pystyy reagoimaan siihen, on yksikön opittava tulkitsemaan muiden ihmisten eleiden avulla ilmaistuja tunnetiloja ja tavoitteita (Sajaniemi & Krause, 2012). Tunnetietoiset lapset sopeutuvat paremmin osaksi sosiaalista ryhmää ja heillä on vähemmän tunteiden säätelyn ja käyttäytymisen ongelmia. Tämän vuoksi lapsille on tärkeää opettaa, miten ollaan tunnetietoisia eli tunnistetaan omia ja muiden ihmisten tunteita sekä puhutaan tunteista kattavasti. (Covic, von Steinbüchel & Kiese-Himmel, 2020.) Köngään (2018) mukaan tunneälyn pohja kehittyä jo sikiöaikana aivojen kehityksen yhteydessä, mutta tunneälyn kehitykselle tärkein ajanjakso sijoittuu varhaislapsuuteen. Duarten ja kumppanien (2024) mukaan tunteiden säätely on olennainen osa hyvän mielenterveyden ylläpitämistä, ja ihmisen kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana tapahtuvassa nopeassa kasvussa ja kehityksessä tunnetaidot ovat ratkaisevassa roolissa.

Mielenteoria kehittyä noin neljän ikävuoden tienoilla ja mahdollistaa sen, että lapsi alkaa ymmärtää sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä, jotka vaikuttavat hänen tunteisiinsa. Lapsi myös ymmärtää, että samassa tilanteessa eri ihmiset voivat kokea erilaisia tunnetiloja. (Pulkkinen, Ahonen & Ruoppila, 2023.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) mainitaan, että esiopetuksessa kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Köngään (2018) mukaan lapsen joutuessa toistuvasti varhaiskasvatuksen ympäristössä selviytymään yksinäisyyden tunteesta ja ristiriitatilanteista ilman aikuisen riittävää tukea, vahvistuvat syrjäytyneisyyttä, kiusaamista ja ongelmakäyttäytymistä tukevat

ajatus- ja käyttäytymismallit. Repo (2015) esittää, että oppimalla tunnetaitoja on mahdollista parantaa lasten sosiaalisia taitoja sekä vahvistaa lapsiryhmän yhteenkuuluvuutta. Hintikka (2016) tuo myös esille, että sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen vahvistaminen edistää koko yhteisön mielenterveyttä.

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen tulee tiedostaa oma roolinsa lapsen tunteiden kanssasäätelijänä, jotta hänen on mahdollista tarjota lapsille riittävän monipuolista, sensitiivistä ja pedagogisesti suunniteltua tunteiden säätelyä tukevaa toimintaa (Koivuniemi, Kinnunen, Mänty, Järvenoja & Näykki, 2021).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää esiopetusikäisten lasten näkemyksiä siitä, mitä yksinäisyys on. Aiemmissa alle kouluikäisten parissa tehdyissä tutkimuksissa painottuvat esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan tai ulkopuolisten tutkijoiden näkemykset lasten yksinäisyydestä. Yksinäisyys on kuitenkin kokemuksena subjektiivista ja yksinäisyyttä voivat kokea myös ne lapset, jotka eivät ulkopuolisten silmissä vaikuta yksinäisiltä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda esille esiopetusikäisten lasten näkökulman kautta, miten tärkeää on panostaa vertaissuhdetaitojen harjoitteluun alle kouluikäisten parissa, jotta voidaan ehkäistä pitkittyneen yksinäisyyden aiheuttamia ongelmia.

Tutkimuksessa selvitettiin, miten lapset kuvaavat yksinäisyyden käsitettä, millaisissa tilanteissa esiopetusikäiset lapset kokevat esiopetuspäivän aikana yksinäisyyttä ja millaisia tunteita yksin jääminen lapsissa herättää.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

1. Millaisia käsityksiä esiopetusikäisillä lapsilla on yksinäisyydestä?
2. Millaisissa tilanteissa lapset kokevat yksinäisyyttä esiopetuspäivän aikana?
3. Millaisia tunteita yksinäisyys herättää lapsissa?

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen menetelmänä oli laadullinen tutkimus. Juhilan (2023) mukaan laadulliselle tutkimukselle on mahdotonta antaa yhtä ainoaa määritelmää, koska erilaisia lähestymis- ja analyysitapoja on paljon. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aiheen valinnan jälkeen tutkijan on tärkeä

perehtyä tutkimukseen liittyvään kirjallisuuteen. Juhilan (2023) mukaan laadulliseen tutkimukseen liittyvä epäily itsestään selvästi tiedettyä kohtaan tarkoittaa sitä, että tutkija ei voi lähteä liikkeelle jonkin käsitteen määrittelystä itsestään selvältä kannalta, vaan tutkittavaa ilmiötä on mahdollista määritellä monin tavoin ja kaikki määritelmät ovat yhtä tärkeitä. Alasuutari (2011)

Laadullisessa tutkimuksessa suositaan kvalitatiivista aineistoa eli tutkimuksen aineistoina käytetään empiirisiä aineistoja, joita voivat olla tekstejä, keskusteluja, haastatteluja, havainnointipäiväkirjoja, kuvia tai tiloja, joissa jokin toiminta tapahtuu (Juhila, 2023). Tutkimuksessani kvalitatiivisena aineistona toimivat esiopetusikäisten lasten haastattelut.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa ei eroteta kontekstistaan, vaan sitä tulkitaan osana kontekstia. Laadullisessa tutkimuksessa ihmisten toimintaa tutkitaan mieluiten luonnollisessa ympäristössä. Laadullisessa tutkimuksessa haastattelu nähdään vuorovaikutuksellisenä tilanteena, jossa haastattelijan merkitystä aineiston muokkautumiseen ei voida kokonaan estää. (Juhila, 2023.) Kiviniemi (2018) myös tuo ilmi, että tutkijan teoreettiset näkökulmat ja vähitellen käsitteellistyvät näkemykset tarkasteltavana olevan ilmiön luonteesta vaikuttavat laadullisen tutkimuksen kulkuun.

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään toimintaan eli tutkimuksessa keskitytään niihin tapoihin, joilla ihmiset tuottavat merkityksiä ja sosiaalista järjestystä. Tutkimuksessa pyritään osoittamaan, kuinka erilaiset merkitykset ja järjestykset muodostuvat ihmisen aktiivisen toiminnan seurauksena. (Juhila, 2023.) Laadullisessa tutkimuksessa tehdyt havainnot toimivat johtolankoina, joiden tulkitsemisen avulla on mahdollista saada selville syyt havaintojen takana (Alasuutari, 2011).

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohteena ovat ihmiset nähdään subjektisuuden omaavina toimijoina, joilla on henkilökohtaiset kokemukset, tavoitteet ja kyky tuottaa merkityksiä. Laadullisessa tutkimuksessa tunnustetaan myös tutkijan oma subjektisuus eli tutkijan tulee eritellä, miten hänen toimintansa on yhteydessä tutkimusprosessiin. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on kuvata maailmaa tutkittavien yksilöiden näkemyksien ja heidän toimintansa kautta. (Juhila, 2023.)

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan laadullisen tutkimuksen tutkimustyyppi on empiirinen, ja laadullisessa tutkimuksessa empiirisen analyysin

tavalla tarkastellaan havaintoaineistoa ja argumentoidaan. Juhilan (2023) mukaan laadullinen tutkimus on analyysivetoista eli tutkimuksen empiirinen aineisto on keskeisessä roolissa, mutta sitä analysoitaessa tukeudutaan johonkin menetelmään, paradigmaan tai teoriaan

Laadullinen analyysi muodostuu kahdesta vaiheesta havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintoja pelkistettäessä aineistoa tarkastellaan vain tietyistä metodologisesta näkökulmasta. Aineistoa tarkasteltaessa keskitytään vain siihen, mikä on tutkimuskysymyksen ja teoreettisen viitekehityksen kannalta olennaista. Pelkistämävaiheessa havaintomääriä myös karsitaan yhdistämällä samoja piirteitä omaavia havaintoja. (Alasuutari, 2011.)

Tutkimukseni analyysimenetelmänä on fenomenografinen tutkimus. Kettusen (2023) mukaan fenomenografia on laadullinen tutkimussuuntaus, joka keskittyy yksilöiden käsitysten eroavaisuuksien tutkimiseen. Fenomenografisessa tutkimusotteessa hyödynnetään yleensä aineistona empiirisesti kerättyjä laadullisia haastatteluaineistoja. Haastatteluaineistojen kautta on mahdollista nostaa esiin haastateltujen henkilöiden esittämiä erilaisia käsityksiä ja niiden laadullisia eroja tutkimuksessa tutkittavasta ilmiöstä.

3.3 Aineiston hankinta

Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla yhden länsisuomalaisen päiväkodin yhteydessä toimivan esiopetusryhmän lapsia marraskuussa 2023. Tutkimuksen haastattelut tehtiin tutkimukseen valikoituneessa esiopetusryhmässä kahtena peräkkäisenä päivänä. Haastatteluajankohdat sovittiin esiopetusryhmän henkilökunnan kanssa siten, että haastatteluihin osallistuminen ei olisi esteenä osallistua ryhmän yhteiseen esiopetustoimintaan.

Lasten kerronta on luonteeltaan monimutkaista ja monikanavaista. Lapset voivat haastattelutilanteissa olla avoimia ja suorasanaisia, mutta on toisaalta lasten tuottama puhe voi olla myös niukkaa tai epäselvää. (Roos & Rutanen, 2014.) Saadakseni riittävän laajan tutkimusaineiston tutkimuksen saatekirje ja huoltajan allekirjoitettava suostumuslomake lapsen osallistumisesta tutkimukseen jaettiin kaikille esiopetusryhmän lasten huoltajille. Haastatteluajankohtina paikalla oli kymmenen lasta, joiden huoltajilta oli saatu

suostumus tutkimukseen. Haastattelin kaikki kymmenen lasta, mutta kaikkien lasten haastattelut osallistumiseen eivät vastausten niukkuuden tai lasten halukkuuden vuoksi päätyneet osaksi tutkimusaineistoa.

Tutkimusaineisto koostuu seitsemän esiopetusikäisen lapsen haastattelusta. Tutkimusaineiston koko tulee huomioida tulosten luotettavuutta ja yleistettävyyttä arvioitaessa. Tutkittavien käsitysten selvittämiseksi hyödynnettiin puolistrukturoituja haastatteluja.

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, jotta saataisiin selville jokaisen lapsen henkilökohtaiset näkemykset. Haastattelun aluksi lapsille kerrottiin, että häneltä kysytään kysymyksiä ja niihin ei ole oikeita tai väärinä vastauksia. Haastattelut äänitettiin äänityssovelluksella ja äänitetyt haastattelut siirrettiin litteroinnin ajaksi vahvasti suojattuun pilvipalvelun kansioon, jonka käyttöoikeus oli vain minulla tutkimusentekijällä.

3.4 Aineiston analysointi

Haastattelujen jälkeen aloitin litteroimaan hankkimaani aineistoa sanatarkasti. Kallion (2023) mukaan litterointi eli puheen ja toiminnan avaaminen kirjoitettuun muotoon on keskeinen osa laadullisen aineiston analyysia. Haastateltavien yksityisyyden turvaamiseksi litterointivaiheessa poistin kaikki tunnistetiedot, kuten henkilöiden ja paikkojen nimet. Haastattelut nimettiin tunnisteilla Lapsi 1-Lapsi 7.

Litteroinnin jälkeen aloitin tutkimuksen aineiston analysoinnin, joka toteutettiin fenomenografisen lähestymistavan avulla. Fenomenografisessa tutkimuksessa tarkastellaan ihmisten erilaisia käsityksiä tutkittavana olevasta ilmiöstä. Fenomenografisen analyysin ensimmäisessä vaiheessa tunnistetaan ja kuvataan tutkimuksen osallistujien erilaisia käsityksiä heidän ilmaisemiensa merkitysten kautta. Fenomenografisen analyysin punaisena lankana toimii tutkittavien yksilöiden erilaisten näkökulmien vertaileminen eli tutkimusaineistosta erojen ja yhtäläisyyksien etsiminen. (Kettunen, 2023.) Tutkimuksessani tutkittavana ilmiönä on esiopetusikäisten lasten kokema yksinäisyys ja yksinäisyyden aiheuttamat tunteet. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa kävin läpi litteroidun aineiston ja etsin aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Analyysin toisessa vaiheessa keskitytään vertailemaan

haastateltujen esiin tuomia eroja käsityksissä ja eroavaisuuksien avulla luodaan käsityksiä kuvaavia kuvauskategorioita (Kettunen, 2023). Esiopetusikäisten lasten haastatteluiden pohjalta litteroidun aineiston eroavaisuuksien avulla muodostin kuvauskategorioita, joiden avulla sain selville tutkimuksen päätulokset.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimukseen osallistui seitsemän esiopetusikäistä lasta. Tutkimuksen aluksi lapsilta kysyttiin taustatietoina sukupuoli ja ikä. Tutkimukseen osallistuneiden lasten yksityisyyden suojaamiseksi tutkimustuloksissa ei eritellä tutkimukseen osallistuneiden lasten sukupuolta, mutta tutkimukseen osallistui sekä tyttöiksi että pojiksi itsensä kokevia lapsia. Kaikki tutkimukseen valikoituneet lapset olivat aineistoa kerättyäessä 6-vuotiaita.

4.1 Esiopetusikäisten lasten käsitykset yksinäisyydestä

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä esiopetusikäisillä lapsilla on yksinäisyydestä. Lapsilta kysyttiin, että mitä yksinäisyys heidän mielestään tarkoittaa. Seitsemästä tutkimukseen osallistuneesta lapsesta viisi osasi määritellä, mitä yksinäisyys heidän mielestään tarkoittaa. Kaikki viisi lasta kokivat, että yksinäisyys liittyy yksin olemiseen. Lasten vastauksissa oli kuitenkin eroavaisuuksia. Esiopetusikäisten lasten vastausten eroavaisuuksien perusteella muodostin kolme kuvauskategoriaa, jotka kuvastivat esiopetusikäisten lasten käsityksiä yksinäisyydestä (Taulukko 1).

Lasten vastauksissa korostuivat yksinäisyyden tunteen yhdistäminen vertaisryhmästä ulkopuolelle jäämiseen tai yksin olemiseen. Esiopetusikäisten lasten vastauksissa yksinäisyys kuvailtiin useimmiten tunteena siitä, että ei ole kaveria, jonka kanssa leikkiä. Kaksi tutkimukseen osallistuneista lapsista määritteli yksinäisyyden tunteen epämiellyttävä tunteena. Esiopetusikäisten lasten vastausten perusteella voidaan päätellä, että esiopetusikäisillä lapsilla on käsityksiä siitä, mitä yksinäisyydellä tarkoitetaan ja esiopetusikäiset lapset yhdistävät yksinäisyyden tunteen yleensä puutteellisiin vertaissuhteisiin.

TAULUKKO 1. Esiopetusikäisten lasten käsitykset yksinäisyydestä

Käsitykset yksinäisyydestä	Yksinäisyys yksin olemisena	Yksinäisyys yksin olemisena, joka johtuu leikin ulkopuolelle jäämisestä.	Yksinäisyys yksin olemisena, johon liittyy kielteinen tunne ja kavereiden puute.
Tyypillisiä piirteitä	Yksinäisyys kuvataan yksin olemisena. Lapsi ei tuo määritelmässään toisia lapsia esille.	Yksinäisyys määritellään yksin olemisena. Määritelmässä korostuu leikin ulkopuolelle jääminen tai jättäytyminen pois kaverin seurasta. Kavereiden puute korostuu.	Yksinäisyys nähdään yksin olemisena. Määritelmässä tuodaan esille jokin kielteinen tunne. Määritelmässä yksinäisyyteen liitetään tunne kavereiden puutteesta.
Lainauksia aineistosta	"No sitä, et on yksin." (Lapsi 2)	"Että kaveri jättää yksin. " (Lapsi 3) "Että on yksin ja ettei ota kaveria mukaan." (Lapsi 4)	"Sitä, että ööm ettei ole yhtään kaveria ja on ihan yksin. Se tuntuu pahalta ainakin." (Lapsi 1) "Öö..että on yksin. Et niinku harmittaa ja on semmotti yksinäinen, ettei oo mitään kavereita" (Lapsi 5)

4.2 Yksinäisyys esiopetuspäivän aikana

Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää, millaisiin tilanteisiin yksinäisyyden kokemukset esiopetuspäivän aikana liittyivät. Lapsilta kysyttiin ensin, ovatko he joskus tunteneet itsensä yksinäiseksi esiopetuspäivän aikana. Ennen kysymyksen kysymistä määrittelin yksinäisyyden niille lapsille, jotka eivät osanneet sitä sanallisesti määritellä aiemmin. Käytin määrittelyn tukena esiopetusryhmän lapsille entuudestaan tuttua kuvakorttia, jossa hahmo koki

yksinäisyyttä jäädessään leikin ulkopuolelle. Tutkimukseen osallistuneista seitsemästä lapsesta viisi ilmaisi kokeneensa ainakin joskus yksinäisyyttä esiopetuspäivän aikana. (KUVIO 1). Tulos on suuri verrattessa tutkimuksen aineiston kokoon.

KUVIO 1. Lasten kokemukset yksinäisyydestä esiopetuspäivän aikana

Toinen lapsista, joka ei ollut kokenut esiopetuksessa yksinäisyyttä ilmaisi leikkivänsä useinkin yksin ja kokevansa yksin olemisen myönteisenä tunteena. Tutkimuksen tulokset vahvistavat, että yksinäisyyden kokemukset ovat yksilöllisiä ja kaikki yksin leikkivät lapset eivät ole yksinäisiä.

”En, kun mä vaan möyrin hiekkalaatikolla ja pelleilen hiekkalaatikolla. Oon ollut leikkimässä yksin useinkin ja se on kivaa” (Lapsi 2)

Seuraavaksi kysyin niiltä viideltä lapselta, jotka olivat tunteneet yksinäisyyttä esiopetuspäivän aikana, että millaisissa tilanteissa he ovat kokeneet itsensä yksinäiseksi. Viidestä kysymykseen vastanneesta lapsesta neljä osasi yhdistää yksinäisyyden tunteen johonkin tiettyyn tilanteeseen. Lasten vastausten perusteella muodostin kolme kuvauskategoriaa; ulkoleikit, ristiriitatilanteet ja leikin ulkopuolelle jääminen (TAULUKKO 2). Esiopetusikäisten lasten yksinäisyyden kokemuksissa korostuvat yksinäisyyden kokemukset tilanteissa,

joissa on mahdollisuus leikkiin vertaisryhmän jäsenten kanssa. Lapsista kaksi mainitsi kokevansa yksinäisyyttä erityisesti ulkoleikkien aikana, jolloin lapsilla on usein tilaisuus vapaaseen leikkiin vertaisryhmän jäsenten kanssa. Vapaalla leikillä tarkoitetaan leikkiä, joka on lasten mielenkiinnon kohteista lähtevää leikkiä ja leikin juonen kulkemisesta eivät vastaa esiopetuksen tai varhaiskasvatuksen henkilöstö.

TAULUKKO 2. Tilanteet, joissa lapset kokevat yksinäisyyttä esiopetuspäivän aikana.

Tilanteet, joissa lapset kokevat yksinäisyyttä esiopetuspäivän aikana.	Ulkoleikit	Ristiriitatilanteet	Leikin ulkopuolelle jääminen
Tyypillisiä piirteitä	<p>Yksinäisyyttä koetaan päiväkodin pihalla tai muualla ulkoympäristössä.</p> <p>Tilanteessa mahdollisuus vapaaseen leikkiin.</p> <p>Avuttomuuden tunne.</p>	<p>Vertaissuhteessa tapahtuva riitatilanne.</p> <p>Leikki loppuu riidan seurauksena.</p> <p>Tilanteessa mahdollisuus vapaaseen leikkiin.</p> <p>Päiväkodin henkilökunta ei ole tietoinen ristiriitatilanteesta.</p>	<p>Lapsi ei löydä leikkiä, johon haluaisi mennä tai lapsi ei pääse mukaan haluamaansa leikkiin.</p> <p>Tilanteessa lapsella on mahdollisuus vapaaseen leikkiin.</p>
Lainauksia aineistosta	<p>"Semmosissa tilanteissä ööm.. yleensä päiväkodin pihalla." (Lapsi 1)</p> <p>"Mä putoon jostakin." (Lapsi 7)</p> <p>"ööm.. joskus puistossa ja metsässä." (Lapsi 1)</p>	<p>"Jos tulee riita." (Lapsi 6)</p>	<p>"Semmotti ku ei ollu oikeen leikkii, mihin ei oikeen halunnu mennä. Ja ei ollu leikkii, mikä oli semmotti omaan mieluinen. Sit mä kuitenkin aika pian löysin sellasen leikin, mikä oli aika kiva eli ei ollu kauheen kauaa yksinäistä." (Lapsi 5)</p>

4.3 Yksinäisyyteen liittyvät tunteet

Kolmannen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia tunteita yksinäisyys lapsissa herättää. Lapsilta kysyttiin, että miltä yksinäisyys heidän mielestään tuntuu. Kysymyksen vastatessaan lapsilla oli mahdollisuus käyttää tutkimukseen valikoituneessa esiopetusryhmässä päivittäisessä käytössä olevia tunnekuvia. Kaikki tutkimukseen osallistuneet seitsemän lasta, osasivat nimetä, millaisia tunteita yksinäisyyteen liittyy. Esiopetusikäisten lasten vastausten perusteella muodostin kaksi kuvauskategoriaa; epämiellyttävät tunteet ja miellyttävät tunteet (TAULUKKO 3).

TAULUKKO 3. Yksinäisyyteen liittyvät tunteet esiopetusikäisten lasten kuvaamina

Yksinäisyyteen liittyvät tunteet	Epämiellyttävät tunteet	Miellyttävät tunteet
Tyypillisiä piirteitä	Suru Pettymys Ikävystyminen	Ilon tunteet Yksinäisyys tuntuu miellyttävälle.
Lainauksia aineistosta	"Ikävältä" (Lapsi 1) "No, tylsältä" (Lapsi 3) Valitsee esiopetusryhmässä käytössä olevan tunnekuvan "pettynyt". (Lapsi 7) "Tylsältä ku ei oo mitään tekemistä". Lapsi näyttää tunnekuvaa "surullinen". (Lapsi 5) "Pahalta" (Lapsi 4)	"No, se on kivaa!" (Lapsi 2) "Kivalta, koska saan mielikuvitella yksin" (Lapsi 6)

Seitsemästä lapsesta viisi yhdisti yksinäisyyden johonkin yleisesti epämiellyttäväksi koettuun tunteeseen, kuten suruun, pettymykseen tai ikävystymiseen. Kaksi lapsista kuvasi yksinäisyyttä miellyttäväksi kokemukseksi. Aiemmissa tutkimuksissa todettu, että yksinäisyyden kokemukseen liittyy yleensä epämiellyttävä tunne, toisin kuin vapaaehtoinen yksin oleminen voidaan kokea miellyttävänä (Kurtelius & Kumpulainen, 2022). Lapsille yksin olemisen ja yksinäisyyden käsitteiden erottaminen saattaa näyttäytyä monimutkaisena, joten on hyvin todennäköistä, että yksinäisyyttä miellyttävän tunteen kautta kuvanneet lapset kuvasivat yksinäisyyden sijaan vapaaehtoisen yksin olemisen aiheuttavaa tunnekokemusta.

Suurin osa tutkimukseen osallistuneista lapsista yhdisti yksinäisyyden kokemukseen jonkin epämiellyttäväksi koetun tunteen, kuten surun, pettymyksen tai ikävystymisen. Tutkimustulosten perusteella voidaan päätellä, että kokemus yksinäisyydestä aiheuttaa esiopetusikäisillä lapsilla epämiellyttäviä tuntemuksia.

Haastattelujen lopuksi kysyin lapsilta, että mitä he tekevät tilanteissa, joissa huomaavat olevansa yksin. Kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, että kokevatko esiopetusikäiset lapset toivottomuuden tunnetta yksin olemisesta ja onko esiopetusikäisillä lapsilla muodostunut kielteinen minäkuva itsestään osana esiopetuksen vertaisryhmää. Tutkimukseen osallistuneista esiopetusikäisistä lapsista suurin osa mainitsi etsivänsä kavereita tai uutta leikkiä ollessaan yksin tai yksinäinen.

"No sitten odotan portilla, että Valo tulee tai mä etsin sillon jotain leikkiä, mihin mä sopisin". (Lapsi 1)

"Meen toiseen leikkiin" (Lapsi 7)

"Meen kattoo ehkä leikkejä ja katson sit et minkälaisii leikkejä tai sit meen aikuisen luokse. Jotain semmosta." (Lapsi 5)"

"Menen katsomaan, mitä kaverit tekee." (Lapsi 4)

"No pyydän, jos huomaan, et joku on leikin aloittanut, niin pyydän leikkiin mukaa. Joskus mä pyysin Kuuran myös leikkiin mukaan, kun mä olin yksinäinen" (Lapsi 3)

Esiopetusikäisistä lapsista kaksi mainitsi jatkavansa yksin olemista, huomattaessaan olevansa yksin. Toinen lapsista koki yksin olemisen niin miellyttävänä, että hakeutuu sellaiseen rauhalliseen paikkaan, jossa saa jatkaa yksin olemista ilman, että muut lapset tai aikuiset kiinnittävät häneen huomiota.

”No sitten mä vaan leikin sitä leikkiä yksin.” (Lapsi 2)

”Meen jonnekin, missä ei kukaan huomaa ja sitten mielikuvittelen yksin ja se on kivaa” (Lapsi 6)

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että ainakin kyseisen esiopetusryhmän lapsen eivät kokeneet toivottomuuden tunteita jäädessään yksin. Lapsilla oli vahva luottamus, että vaikka he eivät sillä hetkellä olisikaan mukana leikissä, niin ryhmän henkilöstön tuella tai kaverin avulla he tulisivat pääsemään osaksi vertaisryhmässä tapahtuvaa leikkiä. Tutkimustulokset osoittavat, että tutkimukseen osallistuneilla lapsilla on vahva minäkuva itsestään osana vertaisryhmää. Yksin ollessaan lapset kokivat myönteisiä tunteita tai toivoa siitä, että heillä on mahdollisuus päästä mukaan leikkiin.

5 POHDINTA

5.1 Tutkimustulosten pohdinta

Tutkimuksen ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää esiopetusikäisten lasten näkemyksiä siitä, mitä yksinäisyys on. Tutkimukseen osallistuneista seitsemästä lapsesta viisi osasi määritellä, mitä yksinäisyys heidän mielestään tarkoittaa. Aiemmissa tutkimustuloksissa on todettu, että jo 5-vuotiaat lapset osaavat määritellä, mitä yksinäisyydellä tarkoitetaan (Nivala, 2021). Tutkimukseeni valikoituneet lapset olivat iältään 6-vuotiaita. Lapset saattavat kokea haastattelutilanteen jännittäväksi, joten tutkimuksen aineistoa hankkiessani varauduin niukkoihin vastauksiin hakemalla suostumuksen osallistumisesta tutkimukseen kaikilta tutkimukseen valikoituneen esiopetusryhmän lasten huoltajilta.

Tutkimukseni perusteella esiopetusikäiset lapset määrittelivät yksinäisyyden yksin olemisena. Esiopetusikäisten lasten näkemyksissä ei tule ilmi yksinäisyyden kokemuksia muiden ihmisten ympäröimänä, vaan yksinäisyyttä koetaan ainoastaan yksin ollessa. Lasten vastauksissa korostuivat näkemykset, joissa yksinäisyys johtuu kavereiden puutteesta. Esiopetusikäisten lasten vastauksissa korostui yksinäisyyden näkemys tilanteena, jossa kaverin puute johtuu leikistä ulkopuolelle jäämisestä. Lapsista kaksi toi yksinäisyyden määritelmässään ilmi, että yksinäisyyteen liittyy epämiellyttävä tunne.

Tutkimuksen toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää, millaisissa tilanteissa esiopetusikäiset lapset kokevat yksinäisyyttä esiopetuspäivän aikana. Tutkimuskysymykseen vastaukseni, minun oli ensin selvitettävä, olivatko tutkimukseen osallistuneet lapset kokeneet yksinäisyyttä esiopetuksessa. Tutkimukseen osallistuneista seitsemästä lapsesta viisi ilmaisi, että on ainakin joskus kokenut itsensä yksinäiseksi esiopetuksessa. Tutkimustulos on huolestuttava aineiston pieneen kokoon verrattuna. Aiempien tutkimusten varjolla noin joka viides lapsi kokee

yksinäisyyttä (Junttila, 2016). Tutkimukseni tulosten mukaan prosenttiosuus kyseisen esiopetusryhmän lapsimäärästä on paljon suurempi.

Seuraavaksi kysyin yksinäisyyttä kokeneilta lapsilta, millaisissa tilanteissa he ovat kokeneet yksinäisyyttä esiopetuspäivän aikana. Viidestä lapsesta neljä osasi yhdistää yksinäisyyden kokemuksen johonkin tiettyyn tilanteeseen esiopetuspäivän aikana. Kaikki tilanteet olivat yhteydessä vapaan leikin ajaksi tulkittavaan tilanteeseen. Lapset kokivat yksinäisyyttä tilanteissa, joissa ei ollut sopivaa leikkiä, mihin mennä. Kaksi lapsista koki yksinäisyyttä erityisesti päiväkodin pihalla tai muun ulkoleikin aikana. Yksi lapsista koki yksinäisyyttä kavereiden kanssa tapahtuneen riidan jälkeen. Kiteytettynä lapset kokevat yksinäisyyttä tilanteissa, joissa he eivät ole saaneet esiopetuksen henkilökunnalta apua vertaissuhdeongelmien ratkaisussa.

Yksi lapsista, joka ei ollut kokenut esiopetuksessa yksinäisyyttä toi vastauksissaan ilmi, että leikkii useinkin yksin ja kokee yksin olemisen mielekkäänä. Lapsen vastauksen perusteella voidaan tulkita, että esiopetusikäiset lapset osaavat tuoda esille eroavaisuuksia vapaaehtoisen yksin olemisen ja yksinäisyyden välillä. Tutkimustulos korostaa myös yksinäisyyden kokemusten subjektiivisuutta.

Kolmannen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää, millaisia tunteita yksinäisyys lapsissa herättää. Lapset saivat halutessaan hyödyntää tunteiden kuvaamisessa esiopetusryhmässä käytössä olevia tunnekuvia. Lasten vastauksissa korostuivat epämiellyttäväksi koetut tunteet; suru, pettymys, ja ikävystyminen. Kaksi lapsista liitti yksinäisyyteen miellyttävänä koetun ilon tunteen. Tutkimustuloksia tarkasteltaessa voidaan tulkita, että esiopetusikäiset liittävät mielipahan tunteita yksinäisyyteen. Miellyttäviä tunteita kokeneet lapset kuvasivat yksinäisyyden sijasta todennäköisesti mielihyvän tunnetta vapaaehtoisesta yksinäisyydestä.

Lapsilta kysyttiin myös, että mitä he tekevät tilanteissa, joissa he huomaavat olevansa yksin. Kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, että kokivatko esiopetusikäiset lapset epätoivon tai ahdistuksen tunteita huomattaessaan leikkivänsä yksin. Tutkimukseen vastanneista lapsista suurin osa ilmaisi yksin ollessaan hakeutuvansa leikkimään toisen kaverin kanssa. Kaksi yksinäisyyden myönteisenä kokeneista lapsista ilmaisi jatkavansa yksin leikkimistä.

Alle kouluikäisten lasten yksinäisyyttä koskevia tutkimuksia on tehty Suomessa melko vähän. Aiemmissä tutkimuksissa korostuvat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön näkemykset lasten yksinäisyydestä. Viime vuosina alle kouluikäisten vertaissuhdeongelmiin keskittyneissä tutkimuksissa ovat painottuneet erilaiset kiusaamisen muodot. Yksinäisyys voi olla yhteydessä kiusaamiseen ja tutkimukseni teoreettisessa viitekehyksessä toin esille, että Revon (2015) mukaan leikistä pois sulkeminen on yleisin kiusaamisen muoto alle kouluikäisillä lapsilla.

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että esiopetusikäisistä lapsista yksinäisyyttä eivät koe vain lapset, jotka ovat jatkuvasti yksin, vaan yksinäisyys koskettaa myös lapsia, joilla on laaja ystävyyspiiri. Tutkimustulokset vahvistivat, että lapset yhdistävät yksinäisyyden kokemuksiin mielipahan tunteita. Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että tutkimukseen osallistuneet lasten yksinäisyyden kokemukset eivät olleet niin pitkittyneitä, että ne olisivat johtaneet lasten heikkoon minäkuvaan yhteisön jäsenenä. Tutkimustulosten pohjalta korostuu näkemys, että varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön tulee panostaa alle kouluikäisten vertaissuhdetaitojen harjoitteluun, jotta lasten yksinäisyyden kokemukset eivät pitkittyisi. Tutkimukseen osallistuneiden esiopetusikäisten lasten minäkuva itsestään vertaisryhmän jäsenenä oli positiivinen ja positiivisen käsitys itsestään vertaisryhmän jäsenenä auttaa yksilöä myös tulevaisuudessa uusissa vertaisryhmissä.

5.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimusta toteuttaessani sitouduin huolehtimaan, että tutkimuksessani hyödynnetään hyvän tieteellisen käytännön toimintatapoja. Hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtina ovat tutkijan rehellisyys, arvostus, luotettavuus ja vastuunkanto tutkimusta tehtäessä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023).

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa on olennaista tuoda esille, että tutkimus toteutettiin laadullisen analyysin avulla. Tutkimuksen aineisto analysoitiin fenomenografisen lähestymistavan avulla ja tutkimuksen tuloksissa on havaittavissa selkeä yhteys aikaisempiin yksinäisyyttä käsitteleviin tutkimuksiin. Tutkimustulokset vahvistivat aikaisempien tutkimusten näkemyksiä siitä, että jo esiopetusikäisillä lapsilla on selkeitä käsityksiä siitä, mitä yksinäisyys

on. Tutkimustulokset toivat myös esille, että yksinäisyys aiheuttaa lapsille mielipahan tunteita, vaikka yksinäisyys olisikin hetkittäistä.

Tutkimukseen osallistui seitsemän 6-vuotiasta esiopetukseen osallistuvaa lasta, joten tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa tulee huomioida, että aineisto on kooltaan pieni. Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta ei voida tehdä yleistyksiä kaikkien esiopetusikäisten lasten näkemyksistä ja kokemuksista yksinäisyydestä. Tutkimukseen valikoituneet esiopetusikäiset lapset olivat kaikki saman länsisuomalaisen päiväkodin yhteydessä toimivan esiopetusryhmän jäseniä, joten heidän näkemyksensä ja kokemuksensa yksinäisyydestä esiopetuksessa ovat samankaltaisia. Tutkimuksessa aineistonkeruun apuna käytettiin esiopetusryhmän lapsille entuudestaan tuttuja kuvakortteja. Kuvien tuttuus lisää kuvakorttien avulla annettujen vastausten luotettavuutta.

Tutkimuksen luotettavuutta olisi voitu lisätä aineiston laajempi koolla ja aineiston hankkimisella satunnaisotannalla koko Suomesta. Tämä ei kandidaatintutkielman laajuuden vuoksi kuitenkaan ollut mahdollista. Tutkimukseen osallistuneiden esiopetusikäisten lasten näkemykset ja kokemukset tuovat kuitenkin esille, miten yksinäisyys voi näyttäytyä esiopetusikäisten lasten kokemuksissa. Tutkimus hankittiin haastattelemalla lapsia heidän luontaisessa ympäristössään ja tutkimuksen aineistossa korostuu lasten näkemykset. Tutkimuksessa lapsia ei johdateltu mihinkään tiettyyn suuntaan, vaan lapset saivat kertoa juuri ne asiat, jotka he halusivat kertoa omasta näkökulmastaan. Tutkimuksen aineisto syntyi litteroimalla tutkimukseen osallistuneiden lasten vastaukset sanatarkasti.

5.3 Tutkimuksen eettisyys

Aineiston hankintaa ennen haettiin tutkimuslupa länsisuomalaiselta paikkakunnalta. Tutkimusluvan saamisen jälkeen tutkimukseen valikoidun esiopetusryhmän lasten huoltajille jaettiin saatekirje tutkimuksesta, jonka liitteenä oli tutkimuksen tietosuojailmoitus ja huoltajan allekirjoitettava suostumuslomake lapsen osallistumisesta tutkimukseen. Olli (2021) esittää, että huoltajilta voidaan kysyä suostumus siihen, voivatko lapset osallistua tutkimukseen, mutta tutkijan on hyvä pohtia, onko huoltajan suostumus riittävä.

Tutkimukseen valikoituneen esiopetusryhmän lasten itsemääräämisoikeutta kunnioitettiin pyytämällä myös lapsilta suostumus haastatteluun ennen haastattelun alkua. Tutkijan kunnioittava suhtautumisen avulla lapsen on mahdollista tulla kuulluksi ja hänen on mahdollista kertoa oma mielipiteensä tutkimukseen osallistumisesta, mikä saattaa erota huoltajien mielipiteestä (Olli 2021). Tutkimuksen aineistonkeruupäivinä paikalla olleista lapsista kaikki antoivat itse suostumuksen tutkimukseen osallistumiseen. Lapsille kerrottiin heille ymmärrettävällä tavalla, mikä tutkimuksessa oli tarkoituksena. On kuitenkin kriittistä pohtia, että ymmärtävätkö alle kouluikäiset lapset täysin, mihin he suostumuksensa antavat. Lasten anonymiteetin säilyttämisen vuoksi tutkimuksessani ei tuoda ilmi esiopetusryhmän paikkakuntaa tai tutkimukseen osallistuneiden lasten laajempia taustatietoja.

Haastattelut toteutettiin lasten esiopetuspäivän aikana. Haastattelut pyrittiin pitämään lapselle mieluisana kokemuksena, joten haastattelutilanteet pidettiin lyhyinä. Lasten vastausten apuna hyödynnettiin lasten esiopetusryhmässä käytössä olevia lapsille entuudestaan tuttuja kuvakortteja. Hulkko-Sjömän (2012) esittää, että konkreettisten esineiden, kuten kuvien hyödyntäminen voi auttaa lapsia keskittymään haastattelun aiheeseen. Haastatteluihin osallistui kymmenen esiopetusikäistä lasta, joista seitsemän haastattelut päätyivät osaksi tutkimuksen aineistoa.

Tutkimuksessa kerättävää fyysistä aineistoa säilytettiin huolellisesti valitussa paikassa, jonne pääsy oli vain minulla. Digitaaliset haastattelutallenteet tallennettiin litteroinnin ajaksi vahvasti suojattuun pilvipalvelun kansioon, jonka käyttöoikeus oli vain minulla tutkimusentekijällä. Lasten yksityisyyden turvaamiseksi tutkimustuloksissa ei mainita lasten nimiä tai muita tunnistetietoja, kuten sukupuolta. Lasten puheissa esiintyvät paikat ja nimet muutettiin. Haastatteluaineistossa mainitut muiden lasten nimet pseudonymisoitiin sukupuolineutraaleilla nimillä. Tutkimus on luonteeltaan kertaluontoinen, joten tutkimuksen aineisto hävitettiin tutkimuksen valmistuttua.

5.4 Tutkielman merkitys esiopetuksen opettajan työn kannalta ja mahdolliset jatkotutkimusehdotukset

Esiopetusikäisten lasten näkemysten ja kokemusten pohjalta tehty tutkimus tuo esiopetuksen opettajille mahdollisuuden pohtia, miten omassa työssään opettajalla on mahdollisuutta tukea lapsia vertaissuhdetaitojen harjoittelussa. Ryhmän sosiaalinen ja emotionaalinen luonne sekä ryhmässä tapahtuva vuorovaikutus vaikuttaa oppimismotivaatioon (Blasco-Magraner, Bernabe-Valero, Marín-Liébana & Moret-Tatay, 2021). Esiopetuksen opettajien tulee esiopetuksen opetussuunnitelman mukaisen toiminnan toteuttamisen lisäksi kiinnittää huomiota, miten hän voi omalla toiminnallaan edesauttaa myönteistä ja oppimista tukevaa ilmapiiriä.

Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että lasten status ryhmässä on usein pysyvä (Laine, Neitola, Auremaa & Laakkonen, 2010). Esiopetusryhmä on tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen ryhmä, koska esiopetusryhmän jäsenet saattavat toimia yhdessä vain yhden toimintakauden ajan. Suomessa esiopetus järjestetään yleensä koulujen tai päiväkotien yhteydessä. Koulujen yhteydessä toimivien esiopetusryhmien oppilaat siirtyvät yleensä saman koulun oppilaiksi, mutta päiväkotien esiopetusryhmät saattavat jakaantua eri alakouluihin.

Suomessa on ollut käynnissä kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu, joka päättyy keväällä 2024. Mielenkiintoista olisi vertailla, kokevatko kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluryhmien lapset verrokkiryhmiä vähemmän yksinäisyyden tunteita, koska aikaa ryhmäytymiselle on aiempaa enemmän. Esiopetuksen muuttuessa kaksivuotiseksi ja ihannetilanteessa esiopetuksen tapahtuessa samassa ryhmässä kahden vuoden ajan esiopetuksen opettajilla on kaksi vuotta aikaa panostaa ryhmän lasten vertaissuhdetaitojen harjoitteluun ja ehkäistä yksinäisyyden pitkittymistä. Kaksivuotinen esiopetus myös tuo tilaa siirtymien välille. Perinteisesti esiopetukseen liittyy sekä siirtymä kotoa tai varhaiskasvatuksen puolelta esiopetukseen, että siirtymä esiopetuksesta peruskouluun. Varsinkin ujoille tai sosiaalisia tilanteita välttäville lapsille tiheet siirtymät saattavat olla epämiellyttäviä.

Tutkimukseeni valikoitunut esiopetusryhmä toimi päiväkodin yhteydessä ja esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus toteutettiin samassa ryhmässä. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, miten esiopetusikäisten lasten kokemukset

yksinäisyydestä eroavat erilaisten esiopetuksen järjestämistapojen mukaan. Varhaiskasvatuksen yhteydessä toimivien esiopetusryhmien toiminnasta vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat, joilla on pedagogista osaamista tukea lasten vertaissuhdetaitoja myös esiopetuspäivää edeltävässä ja esiopetuspäivän jälkeisessä täydentävässä varhaiskasvatuksessa.

Tutkimuksen aineisto kerättiin marraskuussa 2023, jolloin esiopetusryhmä oli ollut toiminnassa jo joitakin kuukausia ja lapsilla oli ollut aikaa muodostaa ystävyysyhteistyö vertaisryhmän jäsenten kanssa. Jatkotutkimuksia ajatellen olisi mielenkiintoista tutkia esiopetusikäisiä lapsia esiopetusvuoden alussa, jolloin ryhmäytyminen on vasta alkanut ja yksinäisyyden tunteiden kokeminen todennäköisesti myös voimakkaampaa. Jatkotutkimuksessa olisi myös mielenkiintoista vertailla lasten kokemuksia yksinäisyydestä esiopetusvuoden alussa ja lopussa.

Jatkossa esiopetusikäisten lasten näkökulmia tutkittaessa voisi hyödyntää suurempaa aineistoa ja haastateltavat voisivat olla eri esiopetusryhmien jäseniä. Jatkotutkimuksissa voitaisiin myös hyödyntää varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön näkemyksiä kyseisistä lapsista. Yksinäisyys on subjektiivinen kokemus, joten välttämättä ne lapset, jotka varhaiskasvatuksen henkilöstö näkee yksinäisenä eivät koe yksinäisyyttä. Yksinäisyyttä voivat myös kokea ne lapset, jotka varhaiskasvatuksen henkilöstön näkökulmasta eivät vaikuta yksinäisiltä.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Blasco-Magraner, J-S., Bernabe-Valero, G., Marín-Liébana, P. & Moret-Tatay, C. (2021). Effects of the Educational Use of Music on 3- to 12-Year-Old Children's Emotional Development: A Systematic Review. *International journal of environmental research and public health*, Vol.18 (7), 3668. <https://doi.org/10.3390/ijerph18073668>
- Chydenius, H, Onnismaa, E-L., Kinos J., Lahdenperä-Laine, J, Kuusisto, A. & Kangas, J. (2023). Opettajuuden rakentuminen ja muuttuminen varhaiskasvatuksen ja siihen sisältyvän esiopetuksen opetussuunnitelmissa vuosina 1972–2022. *Kasvatus & Aika*, 17 (4) 2023, 23–44. <https://doi.org/10.33350/ka.129229>
- Coplan, R.J., Ooi, L.L. and Nocita, G. (2015). When One Is Company and Two Is a Crowd: Why Some Children Prefer Solitude. *Child Development Perspectives*, Vol.9 (3), 133–137. <https://doi.org/10.1111/cdep.12131>
- Covic, A., von Steinbüchel. & Kiese-Himmel, C. (2020). Emotion Recognition in Kindergarten Children. *Folia phoniatica et logopaedica*, Vol.72 (4), 273–281. <https://doi.org/10.1159/000500589>
- Duarte, A., Martins, S., Augusto, C., Silva, M-J., Lopes, L., Santos, R., Rosário, R. (2024). The impact of a health promotion program on toddlers' socio-emotional development: a cluster randomized study. *BMC public health*, Vol.24 (1), 415. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-17953-9>
- Hellmich, F. & Loeper, M-F. (2019). Children's attitudes towards peers with learning disabilities – the role of perceived parental behaviour, contact experiences and self-efficacy beliefs. *British journal of special education*, Vol.46 (2), 157-179. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12259>
- Holappa, A-S., Costiander, K., Haanpää, S., Kola-Torvinen, P. & Packalen, P. (2019). *Kaksivuotinen esiopetus: Alustava selvitys 2019*. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2019:2a.

[https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kaksivuotinen_esiopetus.p
df](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kaksivuotinen_esiopetus.pdf)

- Hulkko-Sjöman, U. (2012). *Esikouluikäisten lasten haastattelu: puhujan roolit, valta ja tutkimusvalinnat*. [Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.]
<https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-23093>
- Juhila, K. (2023). Laadullisen tutkimuksen erityispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/> [Viitattu 02.12.2023.]
- Junttila, N. (2016). Lasten ja nuorten yksinäisyys. Teoksessa J. Saari (toim.), *Yksinäisten Suomi*. Gaudeamus (s. 149–163).
- Kallio, A. Litterointi. (2023). Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/> [Viitattu 04.12.2023.]
- Kangaspunta, T. (2014). *Pienten lasten tunteet ja tunteiden merkitys lasten arjessa*. [Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.]
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201407092222>
- Karjalainen, S. (2020). Joy as a practice: performing joy in children's everyday relations in early childhood education settings. *Early Child Development and Care*, 190(10), 1654-1665.
<https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1775593>
- Kettunen, J. (2023). Fenomenografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/> [Viitattu 02.12.2023.]
- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Valli, R. (toim). 2018. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. PS-kustannus.
- Koivuniemi, M., Kinnunen, S., Mänty, K., Järvenoja, H. & Näykki, P. (2021). Varhaiskasvatushenkilöstön käsityksiä lasten tunteidensäätelytaitojen

- kehittymisestä –Käytäntöön integroitu koulutus ammatillisen kehittymisen tukena. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(2), 264–292.
- Kurtelius, T. & Kumpulainen, K. (2022). Yksinäisyyden kokemisen muutokset nuoreksi kasvamisen polulla. *Kasvatus & Aika*, 16(4), 80–100.
<https://doi.org/10.33350/ka.107919>
- Köngäs, M. (2018). *”Eihän lapsil oo ees hermoja”*: etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa. [Väitöskirja. Lapin yliopisto.]
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-064-7>
- Laaksonen, V. (2014). *Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä*. [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.]
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5564-9>
- Laine, K., Neitola, M., Auremaa, J. & Laakkonen, E. (2010). Longitudinal Study on the Co-Occurrence of Peer Problems at Daycare Centre, in Preschool and First Grade of School. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 54, 471–485. <https://doi.org/10.1080/00313831.2010.508917>
- Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta, 1046 (2020).
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201046>
- Laslo-Roth, R., George-Levi, S., Rosenstreich, E. (2021). Protecting children with ADHD against loneliness: Familial and individual factors predicting perceived child's loneliness. *Personality and individual differences*, Vol.180, 110971. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110971>
- Margalit, M. (2010). *Lonely Children and Adolescents: Self-Perceptions, Social Exclusion, and Hope*. Springer Science + Business Media.
- Murto-Heiniö, S. (2020). *”Meidän pitäisi etsiä sitä yhdessä”*: Esiopetusikäisten lasten käsityksiä kuuluvuuden tunteesta. [Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.] <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202004284226>
- Mustajärvi, S. (2012). *Yksin ryhmässä - Vetäytyvät lapset ja syrjäytyminen päiväkodissa*. [Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.]
<https://core.ac.uk/download/pdf/14926171.pdf>
- Neitola, M. (2011). *Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen- vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat*. [Väitöskirja. Turun yliopisto.]
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-4815-4>
- Nivala, E. (2021). Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden

- ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10 (1), 33–59.
- Nummenmaa, L. (2016). Tunteiden neurobiologia. *Lääkärilehti*, Vol.71 (10), 725–731.
- Nummenmaa, L., & Saarimäki, H. (2021). Tunteelliset aivot. Teoksessa S. Carlson & R. Hari (toim.) *Aivoaakkoset* (s. 184–200). Aalto Arts Books.
- Olli, J. (2021). Pienten ja muuten kuin sanoilla kommunikoivien lasten oma suostumus eli hyväksyntä havainnointi tai videointitutkimukseen osallistumiseen. Teoksessa Rutanen N. & Vehkalahti, K (toim.) *Tutkimuseettisistä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen: Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 163, Tiede. 105–121.
- Opetushallitus (2014). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus (2021). *Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kaksivuotisen_esiopetuksen_kokeilun_opetussuunnitelman_perusteet_2021.pdf
- Opetus – ja kulttuuriministeriö (2013). *Selvitys esiopetuksen velvoittavuudesta*.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-213-5>
- Opetus – ja kulttuuriministeriö (2015). *Esiopetuksesta velvoittavaa 1.8. alkaen*.
<https://okm.fi/-/esiopetuksesta-velvoittavaa-1-8-alkaen> [Viitattu 10.1.2024.]
- Opetus – ja kulttuuriministeriö (2023). *Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu: Välikirjoitus*.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-971-4>
- Perusopetuslaki, 628 (1998).
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pulkkinen, L., Ahonen, T. & Ruoppila, I. (2023). *Ihmisen psykologinen kehitys*. 10., uudistettu painos. PS-kustannus.
- Qualter, P., Brown, S-L., Munn, P. & Rotenberg, K-J. (2010). Childhood loneliness as a predictor of adolescent depressive symptoms: an 8-year longitudinal study. *European child & adolescent psychiatry*, Vol.19 (6), 493–501.
- Rantavuori, L. (2019). Kohti relationaalista asiantuntijuutta joustavassa esi- ja

- alkuopetuksessa. [Väitöskirja. Tampereen yliopisto.]
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1170-4>
- Repo, L. (2015). *Bullying and its prevention in early childhood education*.
[Väitöskirja. Helsingin yliopisto.] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0200-3>
- Roos, P. & Rutanen, N. (2014). Metodologisia haasteita ja kysymyksiä lasten tutkimushaastattelussa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 3 (2), 27–47.
- Sajaniemi, N. & Krause, C-M. (2012). Oppimisen palapeli. Teoksessa Kujala, T., Krause, C.M., Sajaniemi, N., Silvén, M., Jaakkola, T., & Nyyssölä, K. (toim.), *Aivot, oppimisen valmiudet ja koulunkäynti*. Neuro- ja kognitiotieteellinen näkökulma (s. 8–21). Opetushallitus.
- Schiltz, H., Gohari, D., Park, J. & Lord, C. (2023). A longitudinal study of loneliness in autism and other neurodevelopmental disabilities: Coping with loneliness from childhood through adulthood. *Autism: the international journal of research and practice*, 2023-12.
<https://doi.org/10.1177/13623613231217337>
- Tahkola, E., Kinnunen, S., Kinnunen, J. & Uitto, M. (2022). Tunteet ruumiillisesti rakentuvina lasten välisissä suhteissa päiväkodissa. *Journal of Early Childhood Education Research*. Vol. 11 (3), 22–40.
- Tiilikainen, E. (2019). *Jakamattomat hetket: yksinäisyyden kokemus ja elämänkulku*. Gaudeamus.
- Tirkkonen, S. (2019). Yhteinen yksinäisyys: Koetun yksinäisyyden filosofia. *Ajatus*, 2019, Vol.76 (1). <https://journal.fi/ajatus/article/view/88141>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö.
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Xerxa, Y., Rescorla, L-A., Shanahan, L., Tiemeier, H. & Copeland, W-E. (2023). Childhood loneliness as a specific risk factor for adult psychiatric disorders. *Psychological medicine*, Vol.53 (1), 227-235.
<https://doi.org/10.1017/S0033291721001422>
- Zava, F., Watanabe, L.K., Sette, S. Baumgartner, E. Laghi, F. & Coplan, R.J. (2020). Young children's perceptions and beliefs about hypothetical shy,

unsociable, and socially avoidant peers at school. *Social development* (Oxford, England), Vol.29 (1), 89–109. <https://doi.org/10.1111/sode.12386>

LIITTEET

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Kuinka vanha olet?
2. Oletko tyttö tai poika?
3. Mitä yksinäisyys sinun mielestäsi tarkoittaa?
4. Oletko joskus tuntenut itsesi yksinäiseksi esiopetuspäivän aikana?
5. Millaisissa tilanteissa olet kokenut itsesi yksinäiseksi esiopetuspäivän aikana?
6. Miltä yksinäisyys sinun mielestäsi tuntuu?
7. Mitä teet, jos huomaat olevasi yksin?